

Г. І. Михайличенко,
д. е. н., професор кафедри туризму та рекреації,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ
ORCID ID: 0000-0001-7066-6527
А. М. Клімова,
к. пед. н., доцент кафедри туризму та рекреації,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ
ORCID: 0000-0003-3162-5305

DOI: 10.32702/2306-6814.2020.2.36

РОЗВИТОК ДЕСТИНАЦІЙ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Н. Mykhailichenko,
Doctor of Economic Sciences, Professor of Tourism and Recreation Department,
Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv
ORCID ID: 0000-0001-7066-6527
А. Klimova,
PhD in Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Tourism and Recreation,
Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv

DEVELOPMENT OF DESTINATIONS OF CASTLE TOURISM (THE CASE OF THE TERNOPIL REGION)

Метою наукового дослідження є стан та перспективи розвитку замкового туризму в Тернопільській області. В статті проаналізовано наявні замкові комплекси Тернопільської області, виділено головні об'єкти замкового туризму та особливості їх збереження. Розглянуто проблеми збереження і відновлення замкових комплексів; узагальнено чинники, які гальмують активний розвиток замкового туризму. Значущість дослідження полягає в розумінні соціально-економічного ефекту розвитку замкового туризму, який є прикладом вирішення проблеми одночасного збереження історико-культурної спадщини, з одного боку, та, з іншого — формування позитивного туристичного іміджу регіону, що сприятиме досягненню високого конкурентного статусу на ринку туристичних послуг. Запропоновано шляхи забезпечення стратегії розвитку туристичної галузі за рахунок відновлення, відтворення, збереження туристичних пам'яток як джерела аквізиції туристів та раціональне використання історико-культурної спадщини регіональних дестинацій, що сприятиме розвитку замкового туризму та підвищення іміджу України як туристично-привабливої країни. Соціальне значення запровадження стратегії передбачає запровадження дієвих програм зі збереження та відновлення туристичних ресурсів на прикладі європейського та світового досвіду, який є взірцем вирішення проблем збереження історико-культурної спадщини (у тому числі фортифікаційних споруд) та використання замкових комплексів як готелів зі стилізованими під давнину ресторанами, проведення у середньовічному стилі обрядових послуг тощо. Облаштування фортифікаційних споруд під музеї скансени під відкритим небом з відтворенням картин минулого, що передбачає розвиток інфраструктури на

внутрішній і на зовнішній території замкових об'єктів, за умови збереження їх самотності та архітектурного стилю. Згадані заходи стимулюють розвиток різновидів туризму, як-от: історичний, пізнавальний, активний, сільський, зелений туризм, які використовують замкові комплекси як ресурси.

The purpose of the research is the status and prospects of development of castle tourism in Ternopil region. The article analyzes the existing castle complexes of Ternopil region, identifies the main objects of castle tourism and features of their preservation. The problems of preservation and restoration of castle complexes are considered; The factors that hinder the active development of castle tourism are summarized. The significance of the research is to understand the socio-economic effect of the development of castle tourism, which is an example of solving the problem of simultaneous preservation of historical and cultural heritage, on the one hand, and on the other — the formation of a positive tourist image of the region, which will contribute to the achievement of high competitive status in the tourist services market. Ways of providing strategy of tourism industry development by restoration, reproduction, preservation of tourist monuments as a source of tourists' acquisition and rational use of historical and cultural heritage of regional destinations are offered, which will promote the development of castle tourism and enhance the image of Ukraine as a tourist-attractive country. The social importance of implementing the strategy implies the implementation of effective programs for the conservation and restoration of tourist resources on the example of European and world experience, which is a model of solving the problems of preservation of historical and cultural heritage (including fortifications) and the use of castle complexes as hotels with old-fashioned restaurants, restaurants medieval ceremonial services, etc. Arrangement of fortifications under open air skansen museums with reproduction of paintings of the past, which envisages the development of infrastructure in the inner and outer territories of the castle objects, while preserving their identity and architectural style. These measures stimulate the development of varieties of tourism, such as: historical, cognitive, active, rural, green tourism, which use castle complexes as resources.

Ключові слова: замковий туризм, фортифікаційні споруди, замкові комплекси, палацово-замкова архітектура, культурна спадщина, туристичні дестинації.

Key words: castle tourism, fortifications, castle complexes, palace-castle architecture, cultural heritage, tourism destinations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З АКТУАЛЬНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Процеси, що відбуваються на світовому ринку туристичних послуг, позначилися і на розвитку туризму в Україні. Останніми роками основним характеристиками популярності дестинацій туризму визначаються: відсутність екологічних проблем, тобто сталий розвиток дестинацій; доступність об'єктів культурної спадщини, показу й відвідування, тобто не переобтяження туристичними потоками або not-over-tourism; збереження та посилення попиту на регіональний турпродукт, відновлення туристичних ресурсів регіонів; дотримання туристичного балансу; розвиток активних видів туризму; злагоджування сезонних коливань за рахунок розвитку івент-туризму та ін.

Наша держава вкотре повертається до проблеми збереження, відновлення та використання історико-фортифікаційної спадщини, серед якої є пам'ятки архітектури, які відносяться до різних епох і історичних етапів, це — замки і фортеці, храми і собори, міські укріплення, які займають видатне і значуще місце в українській культурі, формування національної свідомості, почуття гідності українського етносу.

У більшості випадків стан об'єктів пізнавального туризму незадовільний.

Натомість, в країнах Європи, зокрема: Великобританії, Італії, Іспанії, Чехії, Франції та ін. замковий туризм є важливою складовою туристичної галузі, який користується дуже високим попитом і приносить значні надходження до бюджету, завдяки відвідуванню фортифікаційних споруд та палаців екскурсантами, відвідувачами, туристами, мандрівниками, рекреантами. В європейських країнах архітектурно-історичні пам'ятники охороняються державою, міжнародними організаціями (наприклад, ЮНЕСКО) і є складовою туристичної інфраструктури.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питаннями вивчення й дослідження замкового туризму в Україні займалися такі науковці й вчені: С. Баженова, Л. Баженів, С. Білоус, О. Бордун, В. Добрянський, А. Красько, О. Лесик, В. Литинська, Ю. Масюк, О. Мацюк, В. Петранівський, К. Поливач, М. Рутинський, І. Сміль, Ю. Тертична, В. Шикеринець, Т. Шпарага та інші. Однак багато ключових аспектів щодо можливостей збереження, відродження фортифікаційних споруд і палаців та розвитку замкового туризму залишається недослідженими.

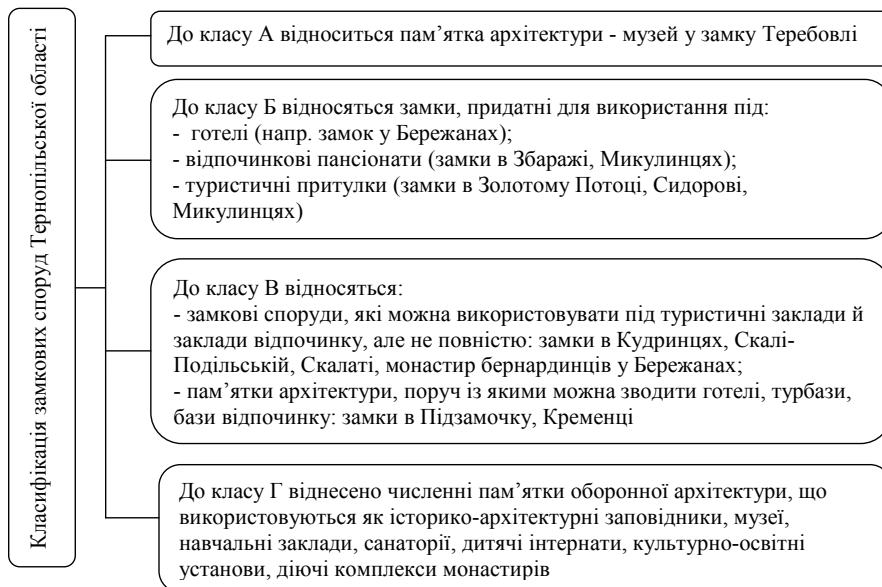

Рис. 1. Класифікація замкових споруд Тернопільської області

Джерело: власна розробка авторів.

МЕТА СТАТТІ

Метою дослідження є аналіз сучасного стану та визначення перспектив розвитку замкового туризму на території Тернопільської області в контексті впровадження європейського та світового досвіду.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

За експертними підрахунками кількість самобутніх замків, палаців, фортець та родових маєтків шляхти, які уціліли до XIX ст., обчислюється сотнями. На жаль, націоналізація маєтків призвела до часткового або повного руйнування всіх замкових споруд, шляхом відкриття в них шкіл, будинків культури, лікарень, санаторіїв, адміністрацій тощо.

Проте в силу історичних причин найбільша кількість замків, фортець та оборонних монастирів, придатних як об'єкти пізнавального туризму, краще збереглися до нашого часу саме в Західній Україні (за підрахунками різних експертів приблизно 90% всіх замків і палаців держави) — на Львівщині, Івано-Франківщині, Тернопільщині, Волині, Закарпатті, Хмельниччині [4].

З метою аналізу сучасного стану та перспективних напрямів використання фортифікаційних споруд та па-

лаців у туризмі, а також для оптимізації територіальної організації туристичної діяльності та зростанню інвестиційної привабливості регіону, замкові споруди класифікують за значною кількістю ознак. Однак для туристичного використання найбільше значення мають класифікаційні підходи науковців, а саме:

— за архітектурним стилем: споруджені в давньоруському, готичному, ренесансному, барочному та інших стилях [7];

— за ступенем збереженості: незруйновані, що збереглися майже повністю та мають задовільний технічний стан; зруйновані і відновлені, що дійшли до нас з деякими втратами, але технічний стан яких дозволяє їх використання для сучасних цілей; зруйновані і невідновлені, збережені фрагментарно, але окремі споруди яких можна пристосувати до сучасних цілей; зруйновані, що збереглися у вигляді руїн, які не дають уявлення про план споруди і недоступні для огляду [10];

— за цінністю: мають всесвітнє (внесені у список культурного надбання людства ЮНЕСКО), європейське, загальнонаціональне (державне), регіональне (обласне) значення, яке визначається відповідними установами за допомогою певних критеріїв і методик [5];

Таблиця 1. ТОП-7 туристичних напрямів України 2019

№	Область	Лідуючі позиції на ринку внутрішнього туризму	Туристичний збір за 2018 рік
1	Львівська область	екскурсійний туризм	13,4 млн грн
2	Одеська	пляжний туризм	11,5 млн грн
3	Закарпатська область	гастрономічний туризм	3,8 млн грн
4	Івано-Франківська область	активний відпочинок	3,7 млн грн
5	Херсонська область	край заповідної природи	3,69 млн грн
6	Запорізька область	сімейний відпочинок	3,61 млн грн
7	Тернопільська область	замковий туризм	0,4 млн грн

Джерело: власна розробка авторів складена за даними [6].

Таблиця 2. Кількість туристів за видами туризму, тис. осіб

	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами	В'їзні (іноземні) туристи	Вийзні туристи	Внутрішні туристи
2014	9066	-	4691	4375
2015	6668	55	4970	1643
2016	7536	-	5601	1935
2017	9558	-	7526	2032
2018	13103	-	9485	3618

Джерело: [3].

— за хронологією: замкові комплекси України належать до таких історичних періодів: доба Київської Русі (800—1240 рр.); доба монголотатарського, литовського і польського панування (1240—1648 рр.); доба національно-визвольної війни та козацької держави (1648—1775 рр.); доба панування Російської та Австро-угорської імперій (1775—1917 рр.) [12].

— за придатністю замкових оборонних споруд для розміщення в них функціональних груп приміщень для туризму. На основі аналізу історичної цінності оборонних споруд, особливостей їх розташування, характеристики технічного стану, навколишнього ландшафту, особливостей архітектурно-планувальних та об'ємно-просторових рішень, характеристики сучасного використання, а також економічної доцільності пристосування цих споруд до сучасних реалій усі оборонні споруди нашої держави необхідно розподілити на декілька охоронно-функціональних класів [11].

Спираючись на дослідження науковців, замкові споруди Тернопільської області також можна прокласифікувати за наявними класами (рис. 1).

Замкові споруди, які віднесені до класу Б і В можуть використовуватися для розташування в них туристичних закладів, а всі інші споруди є суто екскурсійними туристичними об'єктами.

З понад сотні середньовічних замків, що збереглися в Україні, 34 розташовані на Тернопільщині. Одинадцять

з них: Збаразький, Скалатський, Терехівський, Микулинецький, Язловецький, Золотопотіцький, Скала-Подільський, Кривченський, Чортківський, Підзамочківський, Вишнівецький замкові палади входять до складу Національного заповідника "Замки Тернопілля". У заповіднику функціонують науково-методична рада, фондова й закупівельна комісії, реставраційна студія, наукова бібліотека, виходить газета "Вісник історії краю".

Візитівкою Тернопілля є Збаразький замок, в якому нещодавно відкрилися нові експозиції, діє ресторан "Легенда", а в призамковому парку — готель "Гетьман". З туристичної точки зору найпривабливішим є палацовий комплекс Вишневецьких (з ландшафтним парком в англійському стилі), який з минулого року пишеться реконструйованою Дзеркальною залюю. Діють два Державні історико-архітектурні заповідники — Кременецько-Почаївський та Бережанський.

Згідно з даними національного рейтингу, який провів інтернет-ресурс Zruchno.Travel за допомогою експертів Асоціації індустрії гостинності України саме Тернопільщина є лідером замкового туризму, а за станом туристичної інфраструктури посідає лише 7 місце у рейтингу областей України, які мають найкращий туристичний потенціал та докладають сьогодні чималих зусиль для його просування на внутрішньому й міжнародному туристичному ринках (табл. 1) [6].

Рис. 2. Класифікація замкових споруд Тернопільської області за станом їх збереження

Джерело: власна розробка авторів.

Щоб утримати лідируючі позиції, в останні роки туризм на Тернопільщині визначають як пріоритетну галузь для розвитку та інвестування. Найважливішим індикатором розвитку туристичної галузі регіону є показник кількості туристичних прибуттів. Туристичні потоки в'їзного туризму Тернопільської області мають позитивну динаміку. Так, кількість внутрішніх українських туристів збільшилася у 2018 році у порівнянні з 2017 роком, але недосконалість статистичного обліку в туристичній сфері та відсутність методики обрахування кількості подорожан, візитерів, туристів, аналіз статистичної інформації по в'їзним (іноземним) туристам з 2016 року відсутня (табл. 2). Що не дає чіткої уяви про обсяги фінансових надходжень і витрат у сфері туризму, та спроможність задовольнити потреби іноземних та вітчизняних громадян у туристично-рекреаційних послугах.

Для того щоб збільшити туристичний потік та привабити не тільки українського туриста, але й іноземців із сусідніх держав, Тернопільська область активно працює над покращенням туристичної інфраструктури навколо найцікавіших історичних пам'яток. Наприклад, у місті Чортків презентовано календар фестивалів на рік, триває реставрація ратуші зі скульптурами Івана Пінзеля в м. Бучач.

Однак на сьогодні більшість замкових комплексів Тернопілля перебуває у критичному стані та являє собою руїни. Тербовлянський замок (колись осередок літописного Тербовлянського князівства, сьогодні — окремі фрагменти фортечних мурів та засипані численні підземні ходи), Микулинецький замок (сьогодні лише руїни), Бережанський замок (прославився на всю Європу своєю неприступністю впродовж двох століть, проте пошкоджений під час Першої світової війни і знаходиться в незадовільному стані [4].

Відсутність власників і реальної державної охорони сприяє подальшому нищенню тих пам'яток оборонної архітектури, які вже перебувають у стані руйнації, перетворенню їх на смітники й звалища будівельного каменю [1]. Проте, незважаючи на такі безповоротні втрати, у Західній Україні, і в Тернопільській області зокрема, досі височіють замкові твердині та їх залишки, ресурсний потенціал наявності тут замкових споруд і їх придатності для туризму досить потужний. Важливими напрямками туристичної привабливості фортифікаційних природно-ландшафтна, культурно-мистецька, що є основою для подальшого розвитку замкового туризму.

Усі оборонні споруди Тернопільської області за станом їх збереження доцільно розділити на 3 категорії: гарно збережені та відреставровані, погано збережені та напівзруйновані, ті, що перебувають у стані руйнації та дигресії (рис. 2).

Таким чином, можна зробити висновок про те, що більша частина всіх замкових споруд Тернопільщини невідновлена та потребує негайних ремонтно-реставраційних робіт для запобігання подальшій руйнації та започаткування використання їх у туристичній діяльності.

Оборонні споруди Тернопільської області можна розбити на декілька підгруп у залежності від районів їх розташування. Так, по п'ять замків височіє в Тербовлянському та Борщівському районах, чотири замки —

у Бучацькому районі, по два замки — у Бережанському, Кременецькому, Збаразькому, Гусятинському, Заліщицькому, Підволочиському та Чортківському районах і по одному замку — у Зборівському та Тернопільському районах.

Отже, результати проведеного аналізу фортифікаційної замкової спадщини Тернопільської області, дає змогу впевнено зробити висновок про забезпеченість потенціалом замкового туризму, який відкриває багато нових можливостей для організації і успішної реалізації різних видів туризму, що задовольняють різноманітні потреби туристів і спрямовані на різні цільові аудиторії споживачів. Серед цих видів: історико-культурний, пізнавальний, рекреаційний, івентивний, тематичний, релігійний, етнічний тощо. Також можна виокремити декілька його підвидів — замковий екскурсійний, замковий фестивальний, замковий велосипедний і замковий весільний (проведення урочистих церемоній у Збаразькому замку).

Однак слід зазначити, що частина вищезгаданої фортифікаційної замкової спадщини має, з одного боку, занедбаність, зруйнованість замкових споруд, з іншого — байдужість суспільства до нагальної потреби відродження замків, у першу чергу, як свідків багатогранної української історії.

У Львові представники шести західних областей підписали відповідну декларацію про оголошення ще у 2008 році — роком замків і палаців Західної України. Однак на сьогоднішній день, на превеликий жаль, майже відсутні конкретні результати і реальні проекти по відновленню замків та палаців. Це пов'язано передусім із байдужістю та бездіяльністю органів державної влади щодо збереження, відновлення та вдосконалення історико-архітектурних пам'яток давнини. З іншого боку — це відомча підпорядкованість або власність над замковими комплексами. Подекуди власники не зацікавлені, не вмотивовані, або не мають коштів на реставрацію об'єктів замкового туризму.

На нашу думку, в Україні потрібно запозичити досвід європейських країн. Так, наприклад, у Польщі більшість замків перебувають у приватній власності, але у випадку нищення пам'ятки архітектури законом передбачено безповоротне позбавлення права цієї власності. У Великобританії для збереження історичних пам'яток використовується інший, також достатньо ефективний механізм збереження історичних пам'яток — концесія.

Так, Замок Уоріка, головний з визначних пам'яток Великобританії, професійно керований однією з лідируючих туристичних організацій "Tussauds Group". Ключовими елементами її стратегії із залучення і задоволення величезного числа відвідувачів є:

— доступність: замок відкритий щодня за винятком Різдва. Це вирішує питання спонтанних відвідувачів, які не впевнені, чи буде відкрита ця пам'ятка, коли вони приїдуть, що є загальною проблемою для багатьох об'єктів спадщини зі складними графіками роботи. Потурбувалися також і про необхідну кількість чітких вказівників у районі об'єкту й адаптовану стоянку для автобусів та автомобілів, що має тверде покриття та мальовничий пейзаж;

— комунальні послуги: туалети для відвідувачів, які встановлені при вході на територію та на самій території.

Також всюди розставлені урни для сміття. Політика організації полягає у постійній підтримці чистоти на території замку. Особлива увага приділена доступності об'єктів для людей з особливими потребами; забезпечення харчуванням літніх людей і сімей з маленькими дітьми. Обслуговуючий персонал навчений надавати першу медичну допомогу;

— показники й інформація: всюди встановлені дощовики, а якщо який-небудь об'єкт цього дня закритий, біля входу вивішуються попереджувальні знаки. Брошури з повною інформацією про замок видаються при покупці квитків. Також забезпечена інформація на інших мовах: є путівники на французькій, німецькій, іспанській, італійській і японській мовах; аудіотури на французькій, німецькій і японській мовах;

— регулювання кількості відвідувачів: у години найбільш можливого виникнення черг відвідувачі за допомогою додаткових знаків прямують до менш популярних об'єктів показу. Обслуговуючий персонал регулює потік відвідувачів, також робляться попередження про черги в найбільш відвідувані дні. Щоб туристи, які стоять в чергах, не скупчувалися, влаштовуються додаткові розваги, такі як: анімаційні заходи, костюмовані вистави тощо;

— цінова політика: встановлена єдина плата за вхід на всі об'єкти, розташовані на території, за винятком кімнати під назвою "Привиди замку Уоріка", в яку не допускаються діти молодше восьми років. Установлено також звичайні пільгові знижки, сезонні ціни і "привілейований вхід" для тих, хто має бажання відвідати фортецю неодноразово;

— інші особливості: додатковий прибуток надходить від використання приміщень замку для весільних прийомів, зустрічей, вечірок [2].

На сьогодні одним із негативних явищ у замковому туризмі Тернопільської області є низький рівень розвитку інфраструктури: до половини всіх фортець регіону відсутні під'їзні шляхи, а в населених пунктах, де вони розташовані, немає закладів розміщення. Дана проблема стосується Біщенського оборонного костелу, Буданівського, Висічківського, Залозецького, Кудриницького, Микулинецького, Новосілівського, Підзамочківського, Сидорівського, Токівського, Червогородського, Язловецького та Янівського замків.

В європейських країнах дуже вдалою інновацією є поєднання замкового туризму з велосипедним та іншими активними засобами пересування туристів. На сьогодні прокладено багато сучасних, комфортних і зручних веломаршрутів і доріжок, які пролягають відомими замковими спорудами. Таким чином, активний відпочинок включає велопоходи в поєднанні з відвідуванням старовинних замків. Прикладами таких атракцій є "Луарська велодоріжка", що пролягає замками Долини Луари у Франції, "Дорога Маргариток", яка пролягає замками Данії, веломаршрути замками Баварії в Німеччині, а також тривалі веломаршрути, які включають відвідання замків декількох європейських країн, наприклад, "Рейнська велодоріжка", прокладена Швейцарськими Альпами, замками на Середньому Рейні в Німеччині та природними й архітектурними пам'ятками в Нідерландах, і "Дунайська велодоріжка", прокладена природними пам'ятками німецького Дунаю, австрійсь-

кими виноградниками Вахау, а також австрійськими та угорськими замками.

Слід зазначити, що в Тернопільській області веломаршрути прокладено територією південної її частини, де розташовані Чортківський, Буцацький, Язлівецький і Червогородський замки. Але інші цікаві туристичні маршрути замковими спорудами, не придатні для розвитку замкового туризму саме в поєднанні з велосипедним, бо вони не є пристосованими до організації зручних туристичних походів із використанням активних засобів пересування.

Отже, що стосується питання збереження старовинних замків, то у європейських країнах воно давно вирішене — більшість із них перебувають у приватній власності (водночас чітко регламентовані твердим законом, що передбачає безповоротне позбавлення права цієї власності у випадку нищення пам'ятника архітектури), а також відбувається надання культурних пам'яток у концесію, що здійснюється під пильним державним контролем, який виключає будь-які шахрайства та недбалість. Європейські держави чітко визначають зобов'язання тимчасових власників і перевіряють їх виконання.

На сьогодні в Україні правові, фінансові та організаційні умови для запровадження концесійного механізму обумовлені Законом України "Про концесії" № 155-IX від 03.10.2019 р. [8]. Створивши вигідні умови для інвесторів, Україна зможе не лише відновити історико-культурні пам'ятки, але й розвинути замковий туризм шляхом створення належної інфраструктури.

Наприклад, причиною низького туристичного попиту на більшості військово-оборонних замкових та фортифікаційних пам'яток є відсутність готелів у місцях їх розташування, а саме: в Білокриниці, Біще, Буданові, Висічці, Вишнівці, Залізцях, Золотому Потоці, Кривче, Кудринцях, Личківцях, Микулинях, Новосілці, Окопах, Сидорові, Токах, Скалаті, Струсові, Тербовлі, Долині, Язловці та Ягільниці.

Щоб зацікавити інвесторів відкривати на базі замкових споруд туристичні готелі, музейні комплекси, пансіонати, засоби харчування, потрібно передати їм пакет акцій об'єкту, що відповідатиме розміру інвестиційного вкладу.

Для залучення іноземного інвестора необхідно створювати на територіях локальні зони вільного підприємництва туристичного спрямування.

ВИСНОВКИ

Замковий туризм є унікальним видом туризму. Результати проведеного аналізу показали, що одним із важливих чинників розвитку замкового туризму є ресурсний потенціал, яким володіє Тернопільська область, яка займає перше місце в Україні за кількістю пам'яток палацово-замкової архітектури, що є пам'ятниками як місцевого, так і національного значення. Проте недостатній рівень розвитку замкового туризму в області пов'язаний із занедбаністю, напівзруйнованістю та зруйнованістю більшої частини споруд та байдужістю суспільства до нагальної потреби реставрації та відродження спадщини, як цінного історично-культурного ресурсу для розвитку замкового туризму. На нашу думку, щоб вирішити вищезазначені проблеми області, повинні

бути розроблені реальні та дієві програми по збереженню та відновленню туристичних ресурсів на прикладі європейського та світового досвіду, який є взірцем вирішення проблем збереження історико-культурної спадщини (у тому числі фортифікаційних споруд) та використання замкових комплексів як готелів зі стилізованими під давнину ресторанами, проведення у середньовічному стилі обрядових послуг тощо. Облаштування фортифікаційних споруд під музеї скансени під відкритим небом з відтворенням картин минулого. Тобто розвивати інфраструктуру на внутрішній і на зовнішній території споруд, за умови збереження їх самобутності та архітектурного стилю. Для цього потрібно залучати інвесторів — господарюючих суб'єктів дестинації, а також представників малого та середнього бізнесу, для яких вигідною та привабливою пропозицією може стати передача замків у концесію для подальшого їх облаштування під туристичні заклади, відкриття на їх території точок швидкого харчування, пунктів прокату велосипедів тощо.

Отже, дієва стратегія розвитку туристичної галузі забезпечить збереження, відновлення та раціональне використання історико-культурної спадщини, що буде сприяти розвитку замкового туризму та підвищення іміджу України, зокрема Тернопільської області.

Література:

- Білицька І.М. Сучасний стан і перспективи розвитку замкового туризму в Україні. Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: зб. наук. праць. Київ: НАУ, 2011. № 31. С. 104—112.
- Білоус С.В., Масюк Ю.О., Красько А.Б. Економічні та ресурсні аспекти розвитку фестивального туризму на території України. Економіка та управління національним господарством. 2019. Вип. 28. С. 11—17.
- Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Тернопільській області. URL: <http://www.te.ukrstat.gov.ua/statinfoT.html>. (дата звернення: 30.12.2019).
- Іващенко А.В., Маценко А.А. Сучасний стан та перспективи розвитку замкового туризму в Україні: наук. журнал "Молодий вчений". 2017. № 3 (43). С. 131—134.
- Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / Наук. ред. Руденко Л.Г. Київ: Інститут географії НАН України, 2012. 208 с.
- Лідери внутрішнього туризму: ТОП-7 туристичних напрямів України 2019. URL: <https://zruchno.travel/News/New/3714?lang=ua> (дата звернення: 30.12.2019).
- Мацюк О.Я. Замки і фортеці Західної України / Історичні мандрівки. Львів: Центр Європи, 2005. 192 с.
- Про концесії. Законом України від 03 жовт. 2019 р. № 155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20#n646> (дата звернення: 30.12.2019).
- Про туризм: Закон України від 15 вер. 1995 р. № 325. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>. (дата звернення 30.12.2019).
- Хмельниччина туристична: історико-культурні, природно-географічні та економічні аспекти розвитку: колективна монографія / [С.Е. Баженова, Л.В. Баженов, Б.О. Опрятта і ін.; редкол.: С.А. Копилов (голов. ред.), С.Е. Баженова (наук. ред.)]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2015. 176 с.
- Шикеринець В.В. Перспективи розвитку замкового туризму в Україні. Держава та регіони. Сер. Економіка та підприємництво: наук.-виробн. журн. Запоріжжя. 2012. № 3 (39). С. 92—96.
- Шпарага Т.І., Ломачук І.В. Замкові комплекси України як об'єкт туристичної діяльності. Географія та туризм. 2010. Вип. 9. С. 38—43.

References:

- Bilets'ka, I.M. (2011), "Current state and prospects of development of the castle tourism in Ukraine", *Problemy pidvyschennia efektyvnosti infrastruktury*, vol. 31, pp. 104—112.
- Bilous, S.V. Masiuk, Yu.O. and Kras'ko A.B. (2019), "Economic and resource aspects of the development of festival tourism in Ukraine", *Ekonomika ta upravlinnia natsional'nym hospodarstvom*, vol. 28, pp. 11-17.
- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019), "Holovne upravlinnia statystyky u Ternopil's'kij oblasti", available at: <http://www.te.ukrstat.gov.ua/statinfo-T.html> (Accessed 30 December 2019).
- Ivaschenko, A.V. and Matsenko, A.A. (2017), "Current state and development prospects of castle tourism in Ukraine", *Molodyj vchenyj*, vol. 3, no. 43, pp. 131—134.
- Polyvach, K.A. (2012), *Kul'turna spadshchyna ta ii vplyv na rozvytok rehioniv Ukrainy* [Cultural heritage and its impact on the development of Regions of Ukraine], Kyiv: Instytut heohrafii NAN Ukrainy.
- Zruchno.Travel (2019), "Lidery vnutrishn'oho turizmu: TOP-7 turystychnykh napriamiv Ukrainy 2019", available at: <https://zruchno.travel/News/New/3714?lang=ua> (Accessed 30 December 2019).
- Matsiuk, O.Ya. (2005), *Zamky i fortetsi Zakhidnoi Ukrainy. Istorychni mandrivky* [Castles and Fortresses of Western Ukraine. Historical Trips], Tsentrl Yevropy, Lviv, Ukraine.
- Verkhovna Rada of Ukraine (2019), The Law of Ukraine "Pro kontsesii", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20#n646> (Accessed 30 December 2019).
- Verkhovna Rada of Ukraine (1995), The Law of Ukraine "Pro turyzm", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (Accessed 30 December 2019).
- Bazhenova, S.E. Bazhenov, L.V. and Opria, B.O. (2015), *Khmeln'nychchyna turystychna: istoryko-kul'turni, pryrodno-heohrafichni ta ekonomichni aspekty rozvytku* [Recreational resources of Khmelnytska region, Khmelnytska region tourisical: historic-cultural, nature-geographical and economical aspects of development], Kam'ianets'-Podil's'kyj natsional'nyj universytet imeni Ivana Ohienka, Kamyanets-Podilsky, Ukraine.
- Shykerynets', V.V. (2012), "Prospects of castle tourism development in Ukraine", *Derzhava ta rehiony*, vol. 3, no. 39, pp. 92—96.
- Shparaha, T.I. and Lomachuk, I.V. (2010), "Fortress complexes of Ukraine as an oject of tourism activity", *Heohrafiia ta turyzm*, vol. 9, pp. 38—43.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2020 р.